

Sisällys

Esipuhe.....	9
Johdanto.....	10

OSA 1

SEKSUAALIKASVATUKSEN JA -NEUVONNAN PERUSTEET

Keskeisiä käsitteitä.....	14
Seksuaalisuus osana ihmisyyttä.....	18
Seksuaalioikeudet.....	20
Seksuaalisuuden ja sukupuolen ulottuvuuksia.....	23
Seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuus.....	30
Näkökulmia seksuaalisuuden historiaan.....	40
<i>Henriikka Sundell</i>	
Seksuaalikasvatus ja -neuvonta.....	48
Seksologin työtä ohjaavat lait ja suositukset.....	56
Turvallisempi tila ja inklusiivisuus.....	61
Rakenteet ja mallit seksuaalisuudesta puhumisen tueksi.....	63
Seksuaalikasvatuksen ja -neuvonnan menetelmät.....	73
Osan 1 lähteitä ja lisälukemista.....	83

OSA 2

SEKSUAALISUUS ELÄMÄNKAARESSA

Lapsen seksuaalisuus ja seksuaalikasvatus.....	90
<i>Janita Tasa</i>	
Nuoren kehittyvä seksuaalisuus.....	101
Raskauden, synnytyksen ja vanhemmuuden vaikutus seksuaalisuuteen.....	106
<i>Janita Tasa</i>	
Vaihdevuodet.....	118
Ikääntymisen huomioiminen seksuaalikasvatuksessa ja -neuvonnassa.....	121
<i>Maaret Meriläinen</i>	
Osan 2 lähteitä ja lisälukemista.....	129

OSA 3

SEKSUAALIKASVATUKSEN JA -NEUVONNAN ERITYISKYSYMYKSET

Psyykkinen sairaus ja seksuaalisuus.....	134
Suhteiden monimuotoisuus seksuaalikasvatuksessa ja -neuvonnassa.....	140
<i>Mirja Hämäläinen</i>	
Sairauden ja vamman vaikutus seksuaalisuuteen.....	146
Neurokirjo ja seksuaalisuus.....	166
Kehitysvammaisuus ja seksuaalisuus.....	174
Seksin ja nautinnon välineet.....	180
Avusteinen seksi.....	188
Päihteidenkäytön vaikutusten huomiointi seksuaalneuvonnassa ja -kasvatuksessa.....	190
<i>Sari Rantaniemi</i>	

Kulttuurien vaikutus seksuaalisuuteen.....	198
Hengellinen väkivalta, häpeä ja seksuaalisuus.....	203
<i>Ani Iivanainen</i>	
Seksuaaliväkivalta.....	212
Seksuaalinen halu.....	220
Seksuaalihäiriöt.....	223
Kinkyilyn huomioiminen seksuaalikasvatuksessa ja -neuvonnassa.....	236
Seksuaalisuuden ilmentäminen digitaalisena aikakautena.....	240
Lapsikohtainen seksuaalisuus seksuaalikasvatuksessa ja -neuvonnassa.....	247
Osan 3 lähteitä ja lisälukemista.....	251

OSA 4

AMMATTILAISENA SEKSOLOGIAN KENTÄLLÄ

Dialogisuus luottamuksen rakentamisen välineenä.....	266
Traumainformoitu lähestymistapa.....	270
Ratkaisukeskeinen työote.....	274
Kognitiivinen lähestymistapa seksuaalineuvonnassa.....	277
Työnohjauksen ja vertaistuen merkitys.....	279
Ammattilaisen itsereflektio.....	282
Ammatillisuus kohtaavassa työssä.....	286
Osan 4 lähteitä ja lisälukemista.....	295

Kirjoittajat.....	298
Liitteet.....	300

Esipuhe

Hyvä lukija, pitelet käsissäsi perustason tietoa seksuaalisuudesta sisältävää oppikirjaa. Kirja on suunnattu erityisesti seksologiaa, sosiaali- ja terveysalaa sekä opetus- ja kasvatustyötä opiskeleville ja näissä ammatissa jo toimiville. Kirjasta voivat kuitenkin hyötyä kaikki terapia- ja ihmissuhdetyötä tekevät sekä huoltajat, jotka tarvitsevat ymmärrystä kehittyvän ihmisen seksuaalisuudesta ja sen kohtaamisesta.

Tämä kirja on syntynyt todelliseen tarpeeseen. Sisällöt on koottu perustason seksologian koulutuskriteereiden ja kliinisestä työstä kerittyneiden oppien perusteella. Tiedostamme, että kaikkea tärkeää emme saa yksien kansien väliin mahtumaan, ja siksi olemme joutuneet rajamaan joitakin merkityksellisiä teemoja ulkopuolelle tai kirjoittamaan niistä toivomaamme niukemmin.

Lämmin kiitos vieraskynäkirjoittajille: Janita Tasa, Henriikka Sundell, Ani Iivanainen, Sari Rantaniemi, Maaret Meriläinen ja Mirja Hämäläinen. Olette tuoneet rautaista ammattitaitoa kirjan sivuille, ja olemme siitä ikuisesti kiitollisia. Lämmin kiitos myös kirjaa oikolukeneille seksologeille: Maarit Grönroos, Henna Suikki, Janita Tasa ja Maija Ikonen.

Vantaalla 30.4.2026

Heidi Näppi ja Marjo Viinanen

Johdanto

Seksuaalioikeudet koskettavat jokaista. Ne eivät ole mielipideasia vaan välttämätön osa ihmisen arvoa, itsemääräämisoikeutta, toimijuutta, hyvinvointia, terveyttä ja vapautta. Seksuaalikasvatuksen ja -neuvonnan ytimessä on pitää nämä periaatteet näkyvillä, kuuluvilla ja käytännön työhön jalkautettuina. Seksuaalikasvatus ja -neuvonta ovat seksuaaliterveyttä ja mielenterveyttä edistävää työtä. Kokonaisvaltainen, riittävän hyvä seksuaaliterveys parantaa kehosuhdetta ja luo edellytyksiä merkityksellisten asioiden toteuttamiselle, oman toimijuuden vahvistumiselle ja autonomialle osana elämää.

Suomea on muiden Pohjoismaiden ohella pidetty vahvana seksuaalikasvatuksen edelläkävijänä. Siitä huolimatta Suomessa on edelleen paljon työtä tehtävänä seksuaalisuuden, seksuaalikasvatuksen ja -neuvonnan merkityksellisyyden tunnistamiseksi ja tunnustamiseksi. On myös tärkeää tiedostaa tekijät, joiden takia yhteiskunnan rakenteet ja asenneilmapiiri liikkuvat ihmis- ja seksuaalioikeuksia heikentävään suuntaan.

Kirja nojaa tutkittuun tietoon, kansallisiin ja kansainvälisiin standardeihin sekä kirjoittajien kliinisen työn kokemukseen. Tarkoituksena on ollut luoda seksologian perusteos, josta mahdollisimman moni lukija voisi saada tukea ajatuksilleen, työlleen sekä omassa arjessa tapahtuviin kohtaamisiin. Kirjan tavoitteena on välittää ymmärrystä siitä, miten yksikin turvallinen kohtaaminen, jossa seksuaalisuus on otet-

tu puheeksi, voi kannatella parhaimmillaan vuosia. Kirjan osat käsittelevät seksuaalikasvatuksen ja neuvonnan perusteita, seksuaalisuutta elämänkaaressa, seksuaalikasvatuksen ja -neuvonnan erityiskysymyksiä sekä ammattilaisen toimintaa seksologian kentällä.

Kirjassa on pyritty vahvistamaan inklusiivisuutta. Monet kirjan teemat koskevat kaikkia ihmisiä yksilöllisistä ominaisuuksista tai suhde-
muodosta riippumatta. Selkeyden vuoksi joissakin luvuissa teemoja havainnollistetaan binäärisen sukupuolijaottelun mukaisesti. Seksuaalisuus ja seksologian alan kenttä termistöineen muovautuvat jatkuvasti. Ammattilaisena on tärkeää pysyä riittävän tietoisena ajantasaisesta terminologiasta. Tämä kirja heijastaa tätä hetkeä, ja maailman muuttuessa sitä tulee päivittää. Jatkuva kiinnostus ja oppiminen ovat osa ammatillista kasvua ja asiakkaiden tarpeisiin vastaamista.

Missä roolissa tätä kirjaa luetkaan – opettajana, seksologina, vanhempana, lastenkodin ohjaajana, kouluterveydenhoitajana tai sairaanhoitajana – sovelta lukemaasi rohkeasti osaksi arkeasi, työtäsi ja ihmisuhteitasi. Innostavaa matkaa seksologian perusteiden äärelle!